

Tale: Magtens potentiale og skyggeside

Af Christina Rosendahl

Kære Udenrigspolitiske Selskab

I aften er en af de helt særlige aftner for mig. Jeg har glædet mig uhyre meget til at komme til netop denne særlige visning. Siden jeg indledte nogle research-samtaler med Ulrik Andreas Federspiel for halvandet års tid siden, har idéen om denne visning for jer her i aften været på tegnebrættet. Og nu er vi her.

I er potentielt de største kritikere af sådan en film her. I er de tunge folk. De hårde hunde. Som instruktør af en film om én af de mest markante diplomater i vort lands historie, så både frygter og længes jeg efter, at I skal se den. Denne film handler om en af jer.

Jeg husker, da jeg tog de første skridt med filmen her, det er fem år siden. Jeg tænkte: en film om diplomati? Hvad er diplomati? Hvad definerer det?

Det gør pokerfjæs, det usagte, og det, at følelser ikke styrer begivenhederne. Tværtimod er diplomati forbundet med et køligt analytisk blik. Det er der jo ikke ligefrem meget James Bond i, vel? Når man skal lave en film, skal man have følelser og gang i den. Ikke køligt overblik. Men hør nu videre.

Jeg stødte på Henrik Kauffmanns navn i forbindelse med min forrige spillefilm 'Idealisten', om flystyrtet på Thulebasen 21. januar 1968. I min undersøgelse af, hvorfor amerikanerne har en militærbase på Grønland, stødte jeg på Bo Lidegaards disputats 'I Kongens Navn' fra midten af 1990'erne. I mellemtiden har han udsendt en ny bog om Henrik Kauffmann, her i maj, som kun er på 400 sider, men jeg åd denne her 800-siders murstensbog i én mundfuld og blev fuldkommen blæst bagover af især Henrik Kauffmanns enegang. Det, at en gesandt på et af de allerfarligste tidspunkter i Danmarks nyere historie, tillader sig, ene mand, at tage hele Danmarks skæbne i sin

Christina Rosendahl (f. 1971) er filminstruktør og forfatter. Hun har blandt andet instrueret *Idealisten* og er nu aktuell med *Vores mand i Amerika*.

egen hånd og satse. Satse på, at nazisterne taber, satse på, at Danmark skal forlade tunnelsynet mod Berlin, som han mente, vi havde, og i stedet orientere os mod USA, som i Kauffmanns øjne ville blive den nye supermagt efter Anden Verdenskrig. Han satsede på et farvel til den danske neutralitet til fordel for internationale alliancer, og han satsede på, at han ville blive taget til nåde igen efter at have underskrevet Grønlandsaftalen – tilmed i kongens navn. Hold nu kæft, en vild og kompromisløs punkrock-diplomat. Jeg var dybt provokeret, men også meget draget af ham.

Jeg spurgte en gang Bo Lidegaard, som blev min historiske konsulent på filmen, om, hvilken nulevende person han ville sammenligne Henrik Kauffmann med. James Bond, sagde han helt tørt.

Jeg har gjort mig meget umage med at bevare dette dobbelte blik på Henrik Kauffmann. Helten overfor forræderen. Det har været vigtigt for mig ikke at fælde dom over ham i processen, i hvert fald ikke som filmskaber. Men i virkeligheden heller ikke som menneske. Har man for mange meninger om noget, så kommer meningerne til at stå i vejen for nysgerrigheden. Undersøgelsen går i stå, når man finder sig en mening.

Og fælder man dom over sine filmkarakterer, så dør de på en mærkelig måde oppe på lærredet, eller de stivner i hvert fald.

I arbejdet med filmen her har jeg forsøgt at skabe en filmkarakter, som hele tiden svinger frem og tilbage som et pendul mellem tyngde og vægtløshed, mellem det charmerende og det selvcentrerede. Var han helt eller forræder? Han var selvfølgelig begge dele. Ligesom alle vi mennesker er begge dele. Ikke lige meget hele tiden, men svingende som et pendul, der rammer hver scene af et liv, igennem et helt livs bane.

Jeg vil gerne fortælle jer lidt om det at lave film om historiske begivenheder og virkelige mennesker. Det kan tælles i hundredevis, hvor mange gange jeg er blevet stillet spørgsmålet: hvor langt må man gå, når man fortæller om virkeligheden. Hvad må man?

Svaret er: man må alt. Så længe præmissen er klar. Én af præmisserne møder I lige om lidt. For her oppe på lærredet kommer der til at stå ”inspireret af virkelige begivenheder”. Der står ikke ”baseret på virkelige begivenheder”. ”Inspireret” siger jer, at I skal holde øje med min og filmholdets fortolkning. Vi lader ikke som om, alt er korrekt én til én. Vi har researchet gudsjammerligt insisterende meget, men vi tolker også så modigt, som vi kan. Modigt betyder personligt. En anden person havde tolket anderledes. Her er min tolkning.

Bag enhver fortælling står der en fortæller. En, der udvælger, hvad I skal læse eller se. Der findes ingen fortælling uden en synsvinkel. Nu har Bo Lidegaard jo været historisk konsulent på filmen, og det har været et helt igen-

nem fremragende og inspirerende samarbejde med ham. I hvert fald efter han havde indset, at han ikke bestemte over filmen. I kender ham sikkert, en del af jer, og ved, han gerne vil være den, der er den. Det forstår man jo godt, for han er knivskarp, klog og inspirerende. Men det tog ham lidt tid at æde, at her på filmen, så er det mig, der bestemmer.

Historikeren fortolker også, men historikeren kan have mange forskellige tolkninger i spil samtidig. Det kan en filminstruktør ikke. Jeg er nødt til at vælge én eneste tolkning og så stå 100 procent på mål for den. Gør jeg ikke det, så ved filmholdet ikke, hvor kameraet skal stå, hvilken scenografi scenen skal optages i, og skuespillerne aner ikke, hvad de skal spille. Jeg synes samtidig, det er værd at bemærke, at Bo Lidegaard har skrevet to forskellige bøger om Henrik Kauffmann.

I skal huske på, at hver et sekund på en filmstrimmel består af 24 små *frames*. Klipper man bare tre *frames* ud af en optagelse, kan det betyde forskellen mellem drama og komedie. Og kameraet kan stå alle mulige steder i en 360-graders akse horisontalt og en 360-graders akse vertikalt. Jeg nævner det blot, så I ikke forvildes ind i ufrugtbare snakke om, hvad der er sandt og falsk, men i stedet giver plads til, hvordan der tolkes. Nysgerrigt.

Lad mig fortælle jer lidt mere om min personlige præmis for at fortælle denne historie. Jeg interesserer mig for magtens kæmpemæssige potentiale, og jeg interesserer mig for magtens skyggeside. Findes der egentligt noget bedre spændingsfelt end Anden Verdenskrig og en totalt rebelsk diplomat midt i rampelyset på scenen mellem Danmark og USA til at undersøge dette, end historien om Henrik Kauffmann og hans underskrift af Grønlandsaftalen?

Den anden ting, der interesserer mig, er, hvordan det personlige og det politiske er forbundet. Helt konkret har vi forsøgt at fortælle filmen ud fra idéen om to trekantsdramaer: et politisk mellem Danmark, Grønland og USA, og et personligt mellem Henrik Kauffmann, hans kone Charlotte og en tredje kvinde. Jeg mener ikke dybest set, der er forskel på dynamikkerne i det personlige og det politiske. Vi er til stede med de hele mennesker, vi er, både i vores familier, på vores arbejde og på den offentlige arena. Man er ikke hæderlig det ene sted og bunduhæderlig det andet.

Noget af det, der ikke var undersøgt eller udfoldet i Bo Lidegaards disputats, var, hvordan Henrik og Charlotte Kauffmann ender deres dage. I ved sikkert, at de døde på meget voldsom vis på Skodsborg Badesanatorium. Det var grundlovsdag 5. juni 1963. Jeg har boret mig dybt ind i researchen af denne begivenhed. Læst, hvad der ligger i Rigsarkivet, politiets afhøring af de læger og sygeplejersker, der passede Henrik til det sidste, afhøring af ham, der solgte Charlotte kniven i København, obduktionsrapporterne, bre-

ve fra Charlotte i tiden op til døden. Jeg har talt med drabsefterforsker Bent Isager, en retspsykiater og flere læger og psykologer. Man siger, at man dør på samme vis, som man levede. Derfor har arbejdet med denne slutscene, forståelsen af den, været helt afgørende, for at jeg kunne fortælle om, hvordan disse mennesker var i levende live. Og Henrik og Charlottes død fortæller os noget om deres ægteskab. Den placerer Charlotte i centrum af Henriks liv.

Bo Lidegaard og jeg har været uenige om nogle ting i filmen. For eksempel Charlottes rolle. Kauffmanns amerikanske kone. Hvor stor en rolle spillede hun? Charlottes far kendte præsident Roosevelt privat, han var admiral i Roosevelts hær og hun har kendt præsidenten hele livet igennem. Det kan vi se i kilderne. Men hvordan kendte de hinanden? Hvor tætte var de? Bo holder øje med, hvad der står i kilderne. Jeg holder øje med, hvad der ligger under kilderne og hvilken psykologi, der forbinder dem og udfylder de huller, som der er. Jeg har set indgående på de mere private kilder, blandt andet breve mellem Charlotte og hendes søster Zilla, billeder og filmklip, jeg har talt med Kauffmanns børnebørn, og så har jeg brugt mine egne livserfaringer fra at være i en dysfunktionel familie. Jeg har også brugt min undren over, hvorfor kvinder altid skrives ud af historierne om magtens store mænd.

En anden ting, Bo har været kritisk overfor, er den ene scene i filmen, hvor Kauffmann møder Churchill. Bo synes, den scene mere lyder som noget, Anders Fogh Rasmussen kunne havde sagt, end hvad kilderne rettelig fortæller os skete dengang, lige efter Pearl Harbour, da Churchill besøgte Roosevelt i Det Hvide Hus henover julen i 1941. Og det har Bo ret i, for scenen er inspireret af en kronik af Anders Fogh Rasmussen fra august 2013, hvor han hylder Kauffmann og modstandsbevægelsen og udskammer samarbejdsregeringen. Så jeg lægger præmissen frem: Churchills scenen er et udtryk for, hvordan nutiden taler ind igennem et historisk materiale.

Jeg har ikke lavet denne film for at gengive historiske begivenheder, men fordi jeg vil undersøge nogle spørgsmål omkring magt i politik og i familien, og så har jeg været fascineret af Henrik Kauffmanns enegang. Historien om Grønlandsaftalen har jeg brugt til at undersøge disse spørgsmål.

Jeg håber, I får en god oplevelse med at se filmen. Jeg var meget bange for, hvad der skulle ske med filmen, da pandemien ramte, og landet lukkede ned. Det er sårbart for os, der laver film, at skulle sende et værk ud, der har været fem år undervejs, og så risikere, at ingen kommer. Det er heldigvis ikke tilfældet. Filmene har lige rundet 127.000 solgte billetter. Og det er også, som om at diplomatiet er kommet på befolkningens radar. Ulrik Federspiels bog *Et diplomatisk liv* og Bo Lidegaards nye bog *Uden Mandat* om Henrik Kauffmann udkom begge i maj måned, og de har åbnet døren på klem til en for de

fleste skjult verden. I går så vi et stort interview med Friis Arne Petersen. Der er diplomater allevegne i dette 250-året for Udenrigsministeriets etablering. Var det ikke juleaften, det foregik?

Vi står i en tid, der på mange måder minder om det, Henrik Kauffmann stod i 9. april 1940. Nazisternes grænseoverskridende ødelæggelser spejler sig ind i vores tids dødbringende virus. Vi er dybt afhængige af hinanden og af gode internationale relationer. De skabes ikke af et system, men af de mennesker, der bærer det. Blandt andet sådan nogle som jer.

Filmen skal skabe samtale om dengang og nu, og om hvordan mennesker kan møde de store kriser. Jeg håber, I vil tage nysgerrigt imod filmen og diskutere den undersøgende. Det er nemlig vejen frem, hvis I spørger mig.

Denne tale var indledningen til en filmvisning af 'Vores mand i Amerika' for Det Udenrigspolitiske Selskabs medlemmer 7. september 2020.